



## TÜRKÇE

## 8. SINIF KELİMEDE ANLAM

## SÖZCÜKTE ANLAM

Sevgili öğrenciler, ünitemize başlamadan önce ‘Sözcük’ kavramı üzerinde durmakta yarar var. Sözcük: Anlamı ve görevi olan ses ve ses birlikleridir. Sözcükler çeşitli anlamlara ve görevlere sahiptir. Kelimelerin taşıdıkları anlamlara tek tek bakalım.

## A)ANLAM BAKIMINDAN SÖZCÜKLER

## 1.Gerçek Anlam(Temel Anlam):

Kelimelerin taşıdığı ilk ve en genel anlama denir. Kelimelerin sözlükteki ilk anlamıdır. **Örnek:** Bu kış soğuk geçeceği benziyor. Cümledeki soğuk kelimesi temel anlamında kullanılmıştır, soğuk denilince aklımıza sıcak olmayan ısı düşük gelir, işte kelimemizde yukarıdaki cümlede bu anlamıyla kullanılmıştır.

**2.Yan Anlam:** Kelimelerin temel anlamdan çok uzaklaşmadan zamanla kazandığı daha farklı anlama denir. Kelimelerin yan anlam kazanmasında yakıştırma ve benzerlik ilgisine etkilidir. **Örnek:** Seni yolun başında bekleyeceğim. Bu cümlede baş sözcüğü yan anlamda kullanılmıştır kelimenin temel anlamı organ adı olan baştır. Başım çok ağrıyor, dediğimizde kelime gerçek anlamda kullanılmıştır. Diğer cümlede ise organ adı olan baş sözcüğünün anlamından uzaklaşmadan zamanla daha farklı bir anlam kazanarak bir şeyin ilki, başlangıcı anlamında kullanılmıştır ve sözcük ikinci anlamını kazanmıştır.

**3. Mecaz Anlam:** Kelimenin temel anlamından tamamen uzaklaşarak kendine ait yeni bir anlam kazanmasıdır. **Örnek:** Bize karşı o gün çok soğuk davranmıştın. Bu cümledeki soğuk kelimesi sıcak olmayan anlamından uzaklaşıp ilgisiz mesafeli anlamında yeni bir anlam kazanmıştır.

**4.Terim Anlam:** Bilim, sanat, spor ya da bir meslek dalına özgü kavramları karşılayan sözcüklere denir. **Örnek:** İki noktadan tek doğru geçer. BU cümlede doğru sözcüğü matematik bilimine özgü kavramı karşılayan anlamıyla kullanılmıştır, bu sebepten terim anlamıdır.

## 2.SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

**Eş Anlamlı Sözcükler:** Yazılışları ve okunuşları farklı olmasına rağmen, anlamları aynı olan kelimelerdir. **Örnekler:** Siyah/kara, yıl/sene, yanıt/cevap, ayrıntı/detay, vatan/yurt, misafir/konuk... Yukarıdaki kelime çiftleri yazılışları birbirinden farklı olmasına karşın anlam bakımından aynı ilişki içindedir. Soruma bir yanıt bekliyorum/ Soruma bir cevap bekliyorum. İki cümledeki yanıt ve cevap kelimeleri aynı anlamda kullanılmıştır, her iki kelime de aynı şeyi anlatır.

**UYARI:** Bazı durumlarda eş anlamlı kelimeler birbirinin yerini anlam bakımından tutmayabilir, yani eş anlamı olan bir kelime bazı cümlelerde kullanılamaz. **Örnek:** Ak akçe kara gün içindir. Şimdi bu atasözümüzde ak kelimesinin beyaz, kara kelimesinin de siyah şeklinde eş anlamları vardır. Ak yerine beyaz kelimesini, kara kelimesinin yerine de siyah kelimesini koyalım. Beyaz akçe siyah gün içindir. Bu haliyle cümlelerin bir anlamı olmuş mudur? Hayır! Çünkü bu cümlede ak ve kara kelimeleri temel anlamlarında değil mecaz anlamlarında kullanılmıştır ve bu sebeple eş anlamlarını kullanmak mantıklı olmaz.

**Yakın Anlamlı Sözcükler:** Yazılış ve okunuşları farklı anlamları aynı gibi görünen fakat birbirinin yerini tam tutmayan, aralarında anlam ayrılığı olan kelimelerdir. Tanımak/bilmek, basmak/çığnemek/ ezmek, tutmak/yakalamak, küsmek/darılmak saçmak/dağıtmak, **Örnekler:** Çimlere basmayın! Çimleri ezmeyin! Çimleri çığnemeyin! Seni tanıyorum sanki. Seni biliyorum sanki. Bize küsmüş, Bize darılmış.

**Zıt(Karşıt) Anlamlı Sözcükler:** Hem yazılışları, okunuşları hem de anlamları farklı olan kelimelerdir. Siyah/beyaz, zor/kolay, hızlı/yavaş, çalışkan/tembel yaz/kış, kirli/temiz Zıt anlamlı sözcükler genellikle sıfat ve zarf türünde bulunur. **UYARI:** Bir kelimenin olumsuz o kelimenin zıt anlamlısı değildir. **ÖRNEKLER:** GELMEK/GELMEMEK, ALMAK/ALMAMAK, GÜLMEK/GÜLMEMEK

Bir cümle içinde kelimelerin zıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamı olması gerekir. Biri gerçek, biri mecaz anlamda ise, zıtlık ilişkisi söz konusu olamaz. **Örnek:** Bizimle gelecek misin? Bu tavrın nereye kadar gidecek? Gelmek ve gitmek zıt anlamlı kelimeler, fakat yukarıdaki cümlelerde bu iki sözcük arasında zıtlık ilişkisinden bahsedemeyiz, çünkü 1. Cümlede gerçek anlamda, 2. Cümlede ise mecaz anlamıdır.

**Eş Sesi(Sesteş) Kelimeler:** Yazılışları, okunuşları aynı, fakat anlamları farklı olan kelimelerdir. **Örnekler:** Yolun solundan yürü. Bahçedeki çiçeklerin tamamı solmuş. Her iki cümlede de SOL kelimesi var, yazılış ve okunuşları aynı fakat anlamları farklı, birinci cümlede yön anlamında, diğesinde ise canlılığını yitirmek anlamında kullanılmıştır. Bin lira artık büyük bir para değil. Çabuk şu arabaya bin. Birinci cümlede sayı nicel anlamda kullanılmış, diğesinde ise, arabanın içine girmek oturmak anlamında kullanılmış. **UYARI** Düzeltme işareti olan kelimelerde yazılışları, okunuşları anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz. **Örnekler:** ama – âma hala – hâlâ aşık – âşık adet – âdet yar – yâr **UYARI** Bir sözcüğün temel anlamıyla mecaz anlamı arasında sesteşlik ilişkisi aranmaz. **Örnek:** Bu yazarın kuru bir anlatımı var. Çamaşırlar kurumuş. Burada kuru kelimeleri sesteş değildir,

**Genel ve Özel Anlam:** Söylenişte tek olmasına karşın, anlamca geniş kapsamlı olan kelimelere Genel anlamı kelime denir. Daha dar anlama sahip olan kelimelere ise özel anlamı kelime denir. **ÖRNEKLER:** şehir/Balıkesir şehir daha genel bir anlama sahiptir, şehir denilince aklımıza Bursa, İzmir vb. gelebilir, fakat Balıkesir denilince aklımıza İzmir’in gelmesi mümkün değildir. Bu yüzden şehir genel, Balıkesir özel anlamıdır.

**Nitel ve Nicel Anlamlı Kelimeler:** Sayılabilen, ölçülebilen kavramlar Nicel, sayılamayan, ölçülemeyen özellik anlatan kelimeler ise Niteldir. **Örnekler:** Küçük çocuk derin bir çukura düşmüş. Ayşe yine derin hayallere dalmış. Birinci cümlede derin kelimesi sayılabilir, ölçülebilir bir özelliktir. İkinci cümlede ise derin kelimesi sayılamaz, özellik anlatır.

**Somut ve Soyut Anlamlı Kelimeler:** Beş duyu organımızın en az biriyle algılayabildiğimiz kavramlar, Somuttur, beş duyu organımızın hiçbirisiyle algılayamadığımız, varlığını zihninizde tasarlayıp kabul ettiğimiz kavramlar ise Soyuttur. **ÖRNEKLER:** Dışarıdaki gürültü öğrencilerin dikkatini dağıtmıştı. Bu cümlede gürültü kelimesi somuttur, çünkü onu işitme duyumuzla algılayabiliriz. Vicdan bir insanı insan yapan en önemli özelliktir. Bu cümlede vicdan kelimesi duyu organımızla algılayabileceğimiz bir kavram değildir ve de soyuttur.

**UYARI** Temel anlamında somut olan bazı kelimeler, cümle içinde mecaz anlam kazanarak soyutlaşır, buna **Somuttan Soyuta geçiş Soyutlama** deriz. **Örnek:** Masanın üzerinde anlamsız çizgiler vardı. Bu sanatçımız çizgisini hiç bozmadı. Birinci cümlede çizgi temel ve de somut anlamıdır, diğesinde ise mecaz ve soyut anlamıdır. Çizgi kelimesi somuttan soyuta geçiş yapmıştır.

**Soyuttan Somuta Geçiş Somutlama:** Bazı kelimeler temel anlamında soyuttan somuta geçebilir. **Örnek:** Şeytan kelimesi temel anlamında görülür yani somut bir varlık değildir, soyut anlamı bir sözcüktür, fakat benzetme ilişkisi ile somut olabilir, o zaman da kelime somutlaşmış olur. Ali tam bir şeytandır. Cümlesinde şeytan kelimesi Ali üzerinde benzetme ilişkisi ile somutlaşmıştır.

**Ad Aktarması (Mecaz-ı mürsel) (Düz Değişmece)** Bir sözcüğün benzetme amacı güdülmeyen başka bir kelime yerine kullanılmasıdır. Kelimeler arasında aşağıdaki anlam ilişkileri vardır **İç-Dış ilişkisi:** Bir kavramın dışı söylenerek içi ya da içi söylenerek dışı kast edilir.